

Egyre valószínűbbnek látszik, hogy csakugyan vállalkozom az utazásra, amely már napok óta foglalkoztatja a képzeletemet. Erre az útra, hadd jegyezzem meg, egymagam indulok, olyan kényelmes körülmények között, amelyeneket Mr. Farraday automobilja biztosít, és az utam, úgy sejtem, Anglia legszebb vidékein át visz majd a nyugati országrészbe, s meglehet, hogy öt vagy hat napig is távol tart Darlington Halltól. Az utazás ötletét, hadd szögezzem le, az a lekötelező javaslat adta, amellyel Mr. Farraday maga tisztelt meg csaknem két hete egy délután, amikor a könyvtárban törölgettem a portrékat. Az igazat megvallva, úgy emlékszem, éppen a létrán álltam, és Wetherby vikomt portréját törölgettem, amikor belépett a munkaadóm néhány könyvvel, amelyeket feltételezhetően a polcokra kívánt visszatenni. Amikor meglátta szerény személyemet, megragadta az alkalmat, hogy tájékoztasson: épp az imént hozott végleges döntést arról, hogy visszautazik az Egyesült Államokba, és augusztus, valamint szeptember folyamán egy öthetes időszakot ott tölt. Miután ezt közölte velem, letette a könyveit egy asztalra, helyet foglalt a kanapén, és kinyújtotta a lábát. S ekkor történt, hogy fölpillantva rám, a következőket mondta:

– Ugye tudja, Stevens, hogy magának nem kell örökösen itt rostokolnia a házban, ha én távol vagyok? Üljön be a kocsiba, és menjen el valahová néhány napra. Ahogy elnézem, nem ártana magának egy kis pihenés.

Olyan váratlanul ért ez az indítvány, hogy hirtelenjében nem is tudtam, mit válaszoljak. Emlékszem, megköszöntem a figyelmességet, de valószínűleg nem voltam elég határozott, mert munkaadóm így folytatta:

– Komolyan beszélek, Stevens. Az a véleményem, hogy magának pihenésre van szüksége. Állom a benzinköltséget. A magafajta fickók örökösen be vannak zárva ezekbe a nagy kastélyokba, és csak dolgoznak, nem is tudnak rendesen körülnézni ebben a gyönyörű országban.

Nem ez volt az első eset, hogy munkaadóm fölvetette ezt a kérdést, úgy tetszett, őszintén nyugtalanítja a dolog. Akkor, ahogy ott álltam a létra tetején, az igazat megvallva, eszembe is jutott valamilyen válasz, olyasféle, hogy bár a mi szakmánkban az ember olyan értelemben nem sokat lát az országból, hogy bejárna a vidéket és megtekintené a festői tájakat, valójában mégis jobban ismeri Angliát, mint a legtöbben, hisz azokban a házakban tartózkodik, ahol az ország legelőkelőbb hölgyei és urai gyűlnek össze. Természetesen ahhoz, hogy ezt a véleményemet kifejtsem Mr. Farraday előtt, olyan szónoklatba kellett volna bocsátkoznom, amelyet ő netán önhittnek minősíthetett volna. Így hát beértem annyival, hogy egyszerűen megjegyeztem:

– Abban a megtiszteltetésben volt részem, uram, hogy az évek során megismerhettem Anglia színe-javát ezek közt a falak közt.

Mr. Farraday a jelek szerint nem látta át kijelentésem értelmét, mert zavartalanul folytatta:

– Komolyan mondom, Stevens. Súlyos hiba, ha az ember nem ismeri meg alaposan a hazáját. Fogadja meg a tanácsomat, hagyjon itt csapot-papot néhány napra.

Bizonytalán sejtik, hogy aznap délután még nem vettem komolyan Mr. Farraday javaslatát, egyszerűen újabb példának tekintettem arra, hogy milyen keveset tudnak az amerikai úriemberek az angol szokásokról. Ahhoz, hogy a szóban for-

gó javaslatot illetően a rákövetkező napokban megváltozott a felfogásom, és az igazat megvallva, az utazás a nyugati partra mind előkelőbb helyet foglalt el a gondolataim közt, kétségtelenül jelentős mértékben hozzájárult – miért is titkolnám? – Miss Kenton levelének kézhezvétele, az első levélé majdnem hét év óta, ha a karácsonyi üdvözlőlapokat nem számítjuk. De hadd világítsam meg azonnal, hogyan is értem ezt; úgy értem, hogy Miss Kenton levele megindított bennem egy gondolatsort a Darlington Hallban adódó szakmai problémákat illetően, és szeretném hangsúlyozni, hogy a szóban forgó szakmai problémákkal kapcsolatos megfontolások készítették arra, hogy ismét fontolóra vegyem munkaadóm előzőkeny javaslatát. De hadd fejtsem ki mindezt alaposabban.

A helyzet az, hogy az utóbbi hónapokban sajnálatos módon elkövettem néhány apróbb hibát munkám végzése során. Hadd jegyezzem meg, hogy ezek a hibák önmagukban egytől egyig jelentéktelenek voltak. Mindazonáltal, gondolom, megértik, hogy aki nem szokta meg, hogy hiba csússzon a munkájába, annak a szemében ez meglehetősen nyugtalanító fejleménynek számít, és őszintén szólva, lassanként mindenféle rémlátó elképzelések fordultak meg a fejemben az okokat illetően. Amint az ilyesfajta helyzetekben gyakran megesik, a legkézenfekvőbb magyarázat elkerülte a figyelmemet, legalábbis addig, amíg a töprengés Miss Kenton levelének rejtettebb tartalmán rá nem nyitotta a szememet az egyszerű igazságra: hogy az utóbbi hónapokban elkövetett kisebb hibáknak nincs súlyosabb oka, mint a munkakörök hibás kijelölése.

Természetesen a főkomornyiknak az a dolga, hogy a személyzet munkaköri beosztását a legnagyobb gonddal alakítsa ki. Isten a tudója, hány veszekedést, alaptalan vádaskodást, szükségtelen felmondást okozott már, hány ígéretes pályát tört ketté, hogy a főkomornyik nem szentelt kellő figyelmet a munkaköri beosztásnak. Csakugyan elmondha-

tom magamról, hogy azokkal értek egyet, akik szerint a jó munkaköri beosztás kialakítása minden valamirevaló főkomornyik képességeinek sarokköve. Én magam az évek során jó néhány munkaköri beosztást készítettem, és aligha minősül alaptalan dicsekvésnek, ha azt állítom, hogy nem sok akadt közöttük, amelyik módosításra szorult. S ha a jelen esetben a hibás munkaköri beosztás okozta a problémákat, azért csakis engem terhel a felelősség. Másrészt tartozom az igazságnak azzal, hogy ezúttal különlegesen nehéz feladattal kellett megbirkóznom.

Ugyanis a következő történt. Amint az üzletkötés lebonyolódott – az üzletkötés, amelynek során a kastély két évszázad után kikerült a Darlington család kezéből –, Mr. Farraday közölte, hogy nem helyezi át ide tartózkodási helyét azonnal, hanem további négy hónapot az Egyesült Államokban tölt, hogy lezárja az ügyeit. Ahhoz azonban ragaszkodott, hogy ez alatt az idő alatt a korábbi személyzet – amelyről igen sok jót hallott – ott maradjon Darlington Hallban. A szóban forgó személyzet természetesen mindössze abból a nélkülözhetetlen hat főből állt, akiket Lord Darlington rokonai megtartottak, hogy fönntartsák a házat, amíg az eladás lebonyolódik; és sajnálattal kell kijelentenem, hogy amint az átruházás megtörtént, már nem sokat tehettem Mr. Farraday érdekében; nem akadályozhattam meg, hogy Mrs. Clements kivételével a teljes személyzet másutt keressen alkalmazást. Amikor megírtam új munkaadómnak, mennyire sajnálatosnak találok a helyzet illetően alakulását, válaszként azt az utasítást kaptam Amerikából, hogy toborozzak új személyzetet, amely „méltó egy előkelő, ősi angol kastélyhoz”. Haladéktalanul hozzáálltam, hogy eleget tegyek Mr. Farraday kívánságának, de, mint tudják, korántsem egyszerű feladat manapság megfelelő jelentkezőket találni, és jöllehet Mrs. Clements javaslatára örömmel felvettem Rosemaryt és Agnest, ennél tovább nem jutottam arra az időpontra sem, amikor sor ke-

rült az első tárgyalásra Mr. Farradayjel abból az alkalomból, hogy rövid előkészítő látogatást tett nálunk tavaly tavasszal. Akkor történt – Darlington Hall lecsupaszított dolgozószobájában –, hogy Mr. Farraday először fogott kezem velem, ám akkor már korántsem voltunk idegenek egymásnak; a személyzet ügyétől eltekintve új munkaadómnak egyéb alkalmam is nyílt, hogy igénybe vegye azokat a szerény képességeket, amelyekkel jó sorsom felruházott, és merem állítani, hogy nem csalódtok bennük. Ennek köszönhető, úgy vélem, hogy az első pillanattól kezdve közvetlen és bizalomteljes hangot ütött meg velem, és hogy a megbeszélés végére rám bízott egy korántsem jelentéktelen összeget, hogy abból fedezzem közelgő beköltözésének széles körű előkészületeit. Akárhogy is, a lényeg az, hogy ennek a megbeszélésnek a során, amikor fölvettem, hogy milyen nehéz manapság valamirevaló személyzetet toborozni, Mr. Farraday pillanatnyi töprengés után előadta az óhaját: kövessék el minden tőlem telhetőt olyan munkaköri beosztás kialakítására – mint mondta, készítek „afféle beosztást a személyzetnek” –, amelynek révén a házat a jelenlegi négy fő is el tudja látni, vagyis Mrs. Clements, a két lány és jómagam. Belátja, tette hozzá, hogy ilyen módon a kastély egy részét esetleg „ki kell vonnunk a forgalomból”, de ugye leszek szíves minden tapasztalatomat és szakértelmemet latba vetni, hogy az ilyen veszteségek minél csekélyebb mérvűek legyenek. Ha arra gondoltam, hogy egy időben tizenhét ember munkáját irányítottam, és arról is volt tudomásom, hogy Darlington Hall nem sokkal azelőtt huszonnyolc főnyi személyzetnek adott munkát, akkor a gondolat, hogy olyan munkaköri beosztást alakítsak ki, amely ugyanezt a házat négyfőnyi személyzettel működteti, legalábbis csüggesztőnek tetszett. Bár mindent elkövettem, hogy leplezzem kételkedésemet, minden bizonnyal megmutatkozott némiképp, mert Mr. Farraday ekkor, mintegy biztatásképpen, hozzáfűzte, hogy végszükség esetén föl lehet

venni még egy főt. De nagyon lekötelezném, ismételte meg, ha négy emberrel is „be tudnám indítani” a házat.

Mármost természetes, hogy mint legtöbbünk, én sem szívesen változtatok a régi szokásokon. De az nem érdem, ha az ember mindenáron és öncélúan ragaszkodik a hagyományokhoz, mint némelyek. A villanyvilágítás és központi fűtés korában nincs szükség annyi emberre, mint akár csak egy emberöltővel ezelőtt. Ami azt illeti, már régi elgondolásom, hogy a hagyomány kedvéért fönntartott szükségtelenül magas létszám – amelynek eredményeként az alkalmazottaknak ártalmasan sok szabadidejük marad – jelentős tényező volt a szakmai színvonal gyors hanyatlásában. Ráadásul Mr. Farraday közölte, hogy csak elvétve óhajjt olyasfajta nagyszabású társasági eseményeket rendezni, amilyenekre régebben gyakorta sor került Darlington Hallban. Meglehetős odaadással láttam hát neki a feladatnak, amelyet Mr. Farraday kitűzött elé; hosszú órákon át dolgoztam a munkaköri beosztáson, és további hosszú órákon át töprengtem rajta, mialatt elláttam egyéb feladataimat vagy nyitott szemmel feküdtem az ágyban. Amikor már úgy véltem, sikerült összeállítanom, tüzetes vizsgálatnak vettem alá, hogy nem hagytam-e valamit figyelmen kívül; minden szempontból alaposan próbára tettem. Végül sikerült kialakítanom egy beosztást, amely talán nem felelt meg pontosan Mr. Farraday kívánságának, de meggyőződésem szerint az emberileg lehetséges legjobb megoldás volt. A ház legkellemesebb részei mind használatban maradhattak; csupán a fölöslegesen nagy személyzeti szárny – többek között a hátsó folyosó, a két főzőfülke meg a régi mosókonyha – és a második emeleti vendégszobák lezárásával számoltam, de elképzelésem megmentett minden földszinti szobát, és vendégszobát is szép számmal. Semmi kétség, megmaradt négyfőnyi csapatunk ezt a munkatervet csak úgy tudta megvalósítani, ha kiegyesül némi bejáró személyzettel; tehát a munkaköri be-

osztás számolt egy kertésszel, aki hetenként egyszer, nyáron pedig hetenként kétszer dolgozik, valamint két takarítónóval, akik hetenként két alkalommal jönnek. A munkaköri beosztás ezenfelül a bentlakó személyzet minden tagjára nézve a megszokott feladatok gyökeres átrendezését tette szükségessé. A két fiatal lánynak, úgy számítottam, nem okoz különösebb gondot, hogy az ilyesfajta változásokhoz alkalmazkodjék, de minden tölem telhetőt megtettem, hogy Mrs. Clements feladatköre a lehető legkevésbé módosuljon; oly mértékig, hogy magamra vállaltam számos olyan kötelezettséget, amelyet csak igen liberális felfogással tekinthetünk a főkomornyik munkakörébe tartozónak.

Még most sem mennék odáig, hogy elhibázottnak minősítsem ezt a munkaköri beosztást; végeredményben lehetővé teszi, hogy egy négyfőnyi személyzet meglepően széles feladatkört lásson el. De abban bizonytalán önök is egyetértének velem, hogy azok a legjobb munkaköri beosztások, amelyek hagynak bizonyos hibalehetőséget azokra a napokra, amikor az alkalmazott beteg vagy valamilyen okból nem áll hivatása magaslatán. Ebben a konkrét esetben természetesen némiképp különleges feladatot kaptam, mindazonáltal nem feledkeztem meg az ilyen „hibalehetőségek” beiktatásáról, amikor erre mód nyílt. Főképp azt tartottam szem előtt, hogy bármiféle ellenállás, amely Mrs. Clements vagy a két lány részéről mutatkozhat azzal szemben, hogy a hagyományos feladatokat meghaladó kötelezettségeket vállaljanak, csak fokozódna, ha úgy éreznék, hogy a rájuk háruló munka mennyisége számottevően növekedett. Ezért a hosszú napok során, amikor a munkaköri beosztással bajlódtam, különös gonddal ügyeltem arra, hogy Mrs. Clements és a lányok, ha egyszer túltették magukat az idegenkedésen, amiért ilyen, mondhatni „eklektikus” feladatkörhöz kell alkalmazkodniuk, a kötelezettségek eloszlását ösztönzőnek találják, és ne érezzék megterhelőnek.

Attól tartok azonban, hogy miközben mindenáron igyekeztem megnyerni Mrs. Clements és a két lány támogatását, önnön teljesítőképességem korlátait nem mérlegeltem kellő alaposással; és bár sem tapasztaltságom az ilyen ügyekben, sem szokásos elővigyázatosságom nem engedte, hogy több kötelezettséget rójak magamra, mint amennyit ténylegesen el tudok végezni, e tekintetben talán mégsem voltam kellőképpen óvatos, és nem engedtem magamnak hibalehetőséget. Így hát nem is csoda, ha több hónap után ez a vigyázatlanság megmutatkozott, mégpedig a szóban forgó apró, ám árulkodó jelekben. Végeredményben azt hiszem, nincs szó ennél bonyolultabb problémáról: egyszerűen túl sok feladatot róttam magamra.

Talán csodálkoznak, hogy a munkaköri beosztásnak ez a nyilvánvaló fogyatékosága oly sokáig elkerülte a figyelmeztetést, de hát abban bizonyára egyetértenek velem, hogy az ilyesmi nem megy ritkaságszámba, amikor egy probléma huzamos ideig foglalkoztatja az embert; az igazságot csak akkor veszi észre, amikor valamely külső esemény véletlenül felhívja rá a figyelmét. Így történt a szóban forgó esetben is; amikor ugyanis megkaptam Miss Kenton levelét, amelyben a hosszú, keveset mondó részletek mellett fölfedezhető volt a nosztalgia is Darlington Hall iránt, valamint – ebben bizonyos vagyok – jó néhány világos utalás arra, hogy szívesen visszatérne ide, óhatatlanul új megvilágításba került előttem a munkaköri beosztás kérdése. Csak ekkor ötlött az eszembe, hogy egyfőnyi létszámemeléssel döntő jelentőségű feladatkört tölthetnénk be; és hogy tulajdonképpen éppen ennek a betöltetlensége okozta minden problémánkat a közelmúltban. S minél többet gondolkoztam rajta, annál kézenfekvőbbnek találtam, hogy Miss Kenton és az ő ragaszkodása a kastélyhoz, az ő példás szakértelme – amelyhez foghatót manapság nemigen találni – pontosan az a tényező,

amely hozzásegíthet Darlington Hall minden tekintetben kielégítő munkaköri beosztásának elkészítéséhez.

Amikor ilyen megnyugtatóan tisztáztam a helyzetet, kisláttatva azon kaptam magam, hogy ismét fontolóra veszem Mr. Farraday néhány nappal korábbi lekötelező indítványát. Ugyanis eszembe jutott, hogy a javasolt autókirándulás jelentős szakmai haszonnal járhatna; ellátogathatnék a nyugati országrészbe, s ily módon útba ejthetném Miss Kenton jelenlegi tartózkodási helyét, vagyis személyesen győződhetnék meg róla, mennyire komoly az óhaja, hogy visszatérjen régi állásába Darlington Hallban. Miss Kenton levelét, ezt hangsúlyoznom kell, jó néhányszor elolvastam, és semmi esetre sem tekinthető merő képzelődésnek, hogy tartalmazott ilyen értelmű utalásokat.

Mindazonáltal napokba telt, amíg rá tudtam szólni magam, hogy ismét szóba hozzam a dolgot Mr. Farraday előtt. Egyébként is szükségesnek tartottam, hogy a kérdés néhány aspektusát tisztázzam magamban, mielőtt továbblépnék. Például, hogy mi a helyzet a költségekkel. Hisz még ha számításba veszem munkaadóm nagylelkű ajánlatát, miszerint „állja a benzinköltséget”, az ilyesfajta utazás akkor is meglepően tetemes összeget fölemészthet, amennyiben figyelembe vesszük a szállás, étkezés és esetleges apróbb fogyasztások költségeit. Aztán felmerül a probléma, hogy miféle öltözék helyénvaló az ilyesfajta utazásnál, és vajon megéri-e a befektetés, hogy új öltözettel egészítsem ki ruhatáramat. A magaménak mondhatok jó néhány elegáns öltönyt, amelyeket nagylelkűen a saját ruhatárából ajándékozott nekem az évek során Lord Darlington, valamint számos vendég, aki megfordult a házban, és úgy találta, joggal elégedett szolgálataink színvonalával. Ezen öltönyök többsége talán túlságosan alkalmi viseletnek számít a tervezett utazás céljára, vagy manapság már kissé divatjamúlt. De azzal az öltönnyel,

amelyet 1931-ben vagy '32-ben Sir Edward Blairtól kaptam – akkoriban szinte vadonatúj volt, és tökéletesen illett rám – nem vallanék szégyent esténként egyetlen fogadó társalgójában vagy éttermében sem, bárhol szálljak is meg. Megfelelő úti öltözék azonban – vagyis olyan ruházat, amelyben a volán mögött mutatkozhatom – nem volt a birtokomban, ha csak nem veszem föl azt az öltönyt, amelyet az ifjú Lord Chalmerstől kaptam a háború alatt, az ugyanis, bár méretében kétségtelenül kisebb a kelleténél, jellegében ideálisnak tekinthető. Végül úgy számítottam, hogy megtakarított pénzből minden felmerülő költséget fedezni tudok, és talán futja még egy új öltözékre is. Remélem, nem minősítik az utóbbit fölösleges hiúságnak; egyszerűen arról van szó, hogy az ember sohasem tudhatja, mikor lesz kénytelen fölfedni, hogy Darlington Hallból jött, és fontos, hogy ilyen alkalmakkor ne valljon szégyent a megjelenésével.

Közben arra sem sajnáltam az időt, hogy alaposan áttanulmányozzam az autótérképet, továbbá Mrs. Jane Symons *Anglia csodája* című munkájának idevonatkozó köteteit is. Amennyiben netán nem ismernék Mrs. Symons könyveit – a hét kötetre rúgó sorozat mindegyik darabja a Brit Szigetek más-más vidékével foglalkozik –, szívből ajánlom ezeket. A mű a harmincas években íródott, de nagy része nyilván ma is tökéletesen használható, hiszen nem gondolnám, hogy a német bombák lényegi változásokat idéztek volna elő Anglia tájain. A helyzet az, hogy Mrs. Symons gyakran megfordult a kastélyban a háború előtt; és az igazat megvallva, a személyzet körében igen nagy népszerűségnek örvendett, ugyanis minden alkalmat megragadott, hogy elégedettségét kimutassa. Akkoriban szoktam rá, hogy a hölgy iránti csodálattól indítatva minden szabad percemben tanulmányozzam műveit a könyvtárban. Emlékszem, röviddel azután, hogy Miss Kenton 1936-ban Cornwallba távozott, mivel én magam sohasem jártam az ország azon részében, gyakran

forgattam Mrs. Symons művének harmadik kötetét, amely kötet Devon és Cornwall szépségeit ecseteli, s kiegészítésül fényképeket tartalmaz, valamint még azoknál is érzékletesebb művészi vázlatokat. Így sikerült bizonyos képet alkotnom arról, miféle vidéken tölti házaseveit Miss Kenton. De hát, amint említettem, ez még a harmincas években történt, amikor tudomásom szerint Mrs. Symons művei lelkes olvasókra találtak a legjobb házakban országszerte. Aztán hosszú éveken át ki se nyitottam azokat a könyveket, ám a közelmúlt szóban forgó eseményei arra készítettek, hogy a Devon- és Cornwall-kötetet ismét levegyem a polcra. Újra tüzetesen áttanulmányoztam azokat a nagyszerű leírásokat és illusztrációkat, s talán megértik, ha egyre fokozódó várákozással gondoltam a lehetőségre, hogy ezúttal magam járhatom be automobillal az országnak ezt a vidékét.

Végül úgy találtam, nincs más hátra, mint előhozakodni a dologgal Mr. Farraday előtt. Természetesen azzal is számolni kellett, hogy két héttel korábbi javaslata csupán múlt szeszély volt, és már nem támogatja az indítvány megvalósítását. Ámbár az eltelt hónapok alatt olyan úriembernek ismertem meg, akiben nyoma sincs a legbosszantóbb munkaadói tulajdonságnak, a következtelenségnek. Semmi okom sem volt feltételezni, hogy ezúttal mérsékeltebb lelkesedéssel fogadja a javasolt autótútgondolatát, vagy netán nem ismétli meg szerfölött lekötöző ajánlatát, hogy „állja a benzinköltséget”. Mindazonáltal a legnagyobb körültekintéssel kívántam eljárni a megfelelő alkalom kiválasztását illetően; mert jóllehet, mint mondtam, mi sem áll távolabb tőlem, mint következtelenséggel gyanúsítani Mr. Farradayt, azért mégsem lett volna szerencsés olyankor előhozakodni ezzel a témával, amikor a figyelmét éppen valami más köti le. Ha ilyen körülmények között elutasít, az talán nem is felelne meg tényleges elképzeléseinek az adott kérdésről, ha azonban már elhangzott a tagadó válasz, nem volna köny-

nyű módját ejteni, hogy az ember ismét szóba hozza a témát. Tehát rendkívül körültekintően kellett megválasztanom a pillanatot.

Végül úgy határoztam, hogy a nap legmegfelelőbb pillanata az, amikor a szalonban felszolgálom a teát. Mr. Farraday ilyenkor rendszerint épp túl van rövid délutáni sétáján, tehát ritkábban mélyed el olvasmányaiiban vagy levelezésében, mint estefelé. Sőt, amikor belépek a teával, Mr. Farraday rendszerint még akkor is leteszi a könyvét vagy újságját, ha történetesen épp olvasott, inkább föláll, és nyújtózkodik egyet az ablak előtt, mintha szándékában állna elbeszélgetni velem.

Számításom az időpont megválasztását illetően, úgy vélem, helyénvalónak bizonyult; az események sajátos alakulása teljes egészében annak tudható be, hogy más tekintetben tévedtem. Ugyanis nem tulajdonítottam kellő jelentőséget annak a ténynek, hogy a napnak ezen órájában Mr. Farraday a könnyed, vidám csevegést kedveli. Tudván, hogy amikor beviszem a teát, valószínűleg ezúttal sem lesz másképp, mármint tegnap délután, és ismervén azt a szokását, hogy ilyenkor szívesen tréfálgozik velem, kétségtelenül jobban tettem volna, ha egyáltalán szóba sem hozom Miss Kentont. De bizonytalannal önök is természetesnek tartják azt az igyekezetemet, hogy amikor végeredményben munkaadóm nagylelkűségére apellálok, és szívességet kérek tőle, egyúttal azt is jelezni igyekszem, hogy kérésem háttérében figyelmet érdemlő szakmai megfontolások rejlenek. Ezért aztán, amikor előadtam, miért is éppen a nyugati országrészre esett a választásom, nem értem be azzal, hogy elősoroljak néhány meggyőző részletet Mrs. Symons könyvének lapjairól, hanem meg gondolatlanul bevallottam, hogy Darlington Hall egyik régebbi hávezetőnője azon a tájon lakik. Eredetileg nyilván ki akartam fejteni Mr. Farraday előtt, hogy így módodom lesz tájékozódni egy olyan lehetőség felől, amely ideális megoldást ígérne a je-

lenleg mutatkozó apróbb problémákra. Már elhangzott Miss Kenton neve, amikor egyszerre eszembe jutott, mennyire nem volna helyénvaló, ha folytatnám. Nemcsak abban nem lehettem biztos, hogy Miss Kentonnak szándékában áll-e ismét munkát vállalni a kastélyban, de Mr. Farradayjel sem beszéltem a személyzet létszámának növeléséről azóta, hogy több mint egy évvel ezelőtt tárgyalást folytattunk a munka előkészítéséről. Ha most továbbmegyek és kifejtem elképzeléseimet Darlington Hall jövőjéről, az a legjobb esetben is elbizakodottságnak tűnik föl. Így aztán, attól tartok, némiképp elakadt a szavam, és kissé zavarba jöttem. Mr. Farraday persze rögtön tréfára vette a dolgot.

– Nahát, Stevens, nem is gondoltam volna! – nevetett rám jelentőségteljesen. – Szóval magának barátnője van! Szép dolog, ebben a korban!

Rendkívül feszélyezve éreztem magam, Lord Darlington soha nem hozta volna ilyen helyzetbe a személyzet egyetlen tagját sem. De távolról sem áll szándékomban Mr. Farradayt elítélni emiatt; hiszen ő mégiscsak amerikai úriember, és sok tekintetben más a stílusa. Nem akart ő rosszat, ilyesmiről szó sincs; de azért bizonytalannal megértik, milyen kínos volt ez a helyzet számomra.

– Sose gondoltam, hogy maga ilyen szoknyabolond, Stevens – folytatta Mr. Farraday. – Ez nyilván fiatalítja az embert. De azért nem tudom, helyes-e, ha támogatom egy ilyen kétes értékű vállalkozásban.

Természetesen nem volt könnyű megállnom, hogy a meghatározottabban és késedelem nélkül meg ne cáfoljam munkaadóm feltételezéseit, de még idejekorán beláttam, hogy ettől még inkább megjönne a kedve, vagyis csak rontanék a helyzetemen. Tehát szótlannal feszengtem, s vártam, hogy megadja az engedélyt az utazásra.

Akármilyen kínosan éreztem magam ezalatt, nem szeretnék olyan látszatot kelteni, mintha bármilyen tekintetben is

elmarasztalnám Mr. Farradayt, aki korántsem szívtelen ember; minden bizonnyal egyszerűen úgy tréfálkozott velem, ahogyan az Egyesült Államokban szokás, és odaát ez kétségtelenül afféle derűs, barátságos évődésnek számít a munkaadó és a munkavállaló között. A helyzet megvilágítása céljából hangsúlyoznom kell, hogy munkaadóm ilyesfajta tréfálkozása állandó tényezője volt eszmecseréinknek az elmúlt hónapok során – jóllehet, be kell vallanom, még most sem tudom biztosan, hogyan fogadjam. Őszintén szólva, az első időkben egyszer-kétszer nagyon elcsodálkoztam némelyik megjegyzésén. Például egy ízben afelől érdeklődtem, hogy egy bizonyos úr a hitvese társaságában látogat-e el a kastélyba.

– Hát, ha igen, akkor Isten irgalmazzon nekünk – válaszolta Mr. Farraday. – De talán maga megszabadíthatna tőle bennünket, Stevens. Kivihetné az istállókhöz, Mr. Morgan tanyájára. Aztán elszórákozna vele ott a szénában. Lehet, hogy magának épp ilyen a gusztusa.

Néhány pillanatig fogalmam sem volt, miről is beszél. Aztán rájöttem, hogy ez bizonyára valami tréfa, és igyekeztem ennek megfelelően mosolyogni, bár tartok tőle, hogy arcomon maradt némi nyoma a zavarnak, hogy ne mondjam, meghökkenésnek.

De aztán hozzászoktam, hogy ne csodálkozzam Mr. Farraday ilyesfajta megjegyzésein, és illendően mosolyogtam, valahányszor úgy véltem, hogy tréfálkozó hangon szól hozzám. Ámbár sohasem tudtam biztosan, ilyenkor mit is vár tőlem. Talán jóízűen kellett volna nevetnem; esetleg tréfával válaszolnom. Az utóbbi lehetőség eléggé nyugtalanít már hónapok óta, és még mindig nem sikerült kielégítő eredményre jutnom. Mert lehetséges, hogy Amerikában a szakmai felkészültség jele, ha az alkalmazott mindig kész a tréfára. Emlékszem, Mr. Simpson, a Víg Szántóvető kocsmárosa egyszer mondta is, hogy ha ő egy amerikai ivóban dolgozna,

nem ilyen barátságos, ám udvarias hangon csevegne velünk, hanem sértegetne bennünket, főlemlegetné a hibáinkat és gyarlóságainkat, elmondana minket részeges csirkefogónak meg más efféléknek, mert ezt várnák tőle a vendégei. És emlékszem, Mr. Rayne, aki Sir Reginald Mauvis komornyikjaként beutazta Amerikát, néhány évvel ezelőtt megjegyezte, hogy a New York-i taxisofőrök olyan hangon beszélnek az utasaikkal, amely Londonban feltétlenül összetűzéshez vezetne, vagy éppen a legközelebbi őrszobára juttatná a sofőrt.

Korántsem lehetetlen tehát, hogy munkaadóm valóban elvárná tőlem, hogy tréfálkozására hasonló hangnemben válaszoljak, és kötelességmulasztásnak tekintí, hogy ezzel adós maradok. Mint mondtam, ez komoly gondot okoz nekem. De be kell vallanom, ennek a kötelezettségnek aligha tudnék őszinte odaadással eleget tenni. Az még rendben van, hogy ezekben a változó időkben alkalmazkodik az ember, és magára vállal olyan tennivalókat is, amelyek a szó hagyományos értelmében nem tartoznak a feladatkörébe; de a tréfálkozás már egészen más dolog. Először is, honnan tudhatja biztosan az ember, hogy egy adott pillanatban valóban tréfálkozó választ akarnak-e hallani tőle? Aligha szükséges részleteznem, milyen katasztrófális helyzet állna elő, ha egy tréfás megjegyzésről kiderülne, hogy nem helyénvaló.

Nemrégiben egy alkalommal mégis összeszedtem a bátorságomat, és kísérletet tettem, hogy a kívánalmaknak megfelelően válaszoljak. Mr. Farraday reggeli kávéját szolgáltam fel éppen a reggelizőszobában, amikor munkaadóm megjegyezte:

– Remélem, nem maga hallatta azt az éktelen káromgást ma reggel, Stevens!

Kitaláltam, hogy arra a két cigányra gondol, akik szokásuk szerint ócskavasért csöngettek be a kastélyba kora reggel. Történetesen aznap is sokat töprengtem, vajon nem kívánja-e meg munkaadóm, hogy tréfálkozására tréfával

válaszoljak, és fölöttébb nyugtalanított, hogy esetleg rossz szemmel nézi sorozatos mulasztásaimat e téren. Ezért valami szellemes válaszon törtem a fejemet, olyan válaszon, amelyben keresve sem lehet bántó élt felfedezni, ha mégis rosszul ítéltem volna meg a helyzetet.

– Inkább fecskéknek mondanám őket, uram, nem varjaknak – jegyeztem meg egy-két pillanatnyi habozás után. – Mivelhogy vándormadarak – tettem hozzá illendően szerény mosollyal, amely nem hagyott kétséget afelől, hogy tréfának szántam a mondottakat, ugyanis nem szerettem volna, ha Mr. Farraday tévesen értelmezett tapintatból elfojtja spon-tán derültségét.

Ő azonban épp hogy fölpillantott.

– Mit mondott, Stevens? – kérdezte.

Csak ekkor jutott eszembe, hogy tréfás megjegyzésemet aligha méltányolhatja az, aki nem tudja, hogy cigányok jár-tak erre. Így viszont nem láttam módot arra, hogy a tréfát tovább szőjem; az igazat megvallva, elhatároztam, hogy vé-get vetek a dolognak, ezért úgy tettem, mintha eszembe öt-lött volna valami sürgős elintéznivaló, és elnézést kérve tá-voztam, Mr. Farraday pedig némiképp értetlenül nézett utánam.

Vagyis korántsem ígérektek gyümölcsözőnek az újfajta kötelezettségek teljesítését célzó erőfeszítéseim; olyannyira nem, hogy be kell vallanom, fel is hagytam velük. Ám nem tudok szabadulni az érzéstől, hogy Mr. Farraday elégedetlen azzal, ahogyan tréfálgozását fogadom. Sőt, az utóbbi időben talán éppen azért évődik velem egyre többet, mert értésemre akarja adni, hogy tőlem is elvárja ezt a hangot. Akárhogy is, a cigányokra vonatkozó tréfás megjegyzés óta több ilyen szellemes válasz nem jutott eszembe kellő időben.

Az efféle problémák már csak azért is egyre több fejtörést okoznak manapság, mert az embernek nem áll módjában nézeteit egyeztetni a kollégákkal, és ilyen módon megszi-

lárdítani álláspontját, mint régen. Még nem is olyan hosszú idővel ezelőtt, ha az ember a kötelezettségeit illetően vala-milyen kérdésben nem látott világosan, megnyugtatta a tu-dat, hogy rövidesen a kastélyba érkezik gazdjája kíséretében egyik vagy másik kollégája, akinek a véleményét tiszteletben tartja, és bőségesen lesz rá alkalom, hogy megvitassák az ügyet. És természetesen Lord Darlington idejében, amikor a hölgyek és urak gyakran napokig ott tartózkodtak a kas-télyban, arra is mód nyílt, hogy a látogatóba érkező kollé-gákkal jó kapcsolat alakuljon ki. Bízást állíthatom, hogy azokban a mozgalmas napokban a személyzeti társalgó kan-dallója előtt néha Anglia legkiválóbb szakemberei gyűltek össze éjszakába nyúló eszmecserekre. És hadd mondjam el, hogy ha egy ilyen estén önök ellátogattak volna a személyzeti társalgóba, nem kicsinyes pletykákat hallottak volna, ha-nem komoly vitákat azokról a nagy horderejű kérdésekről, amelyek munkaadóinkat is foglalkoztatták odafönt, vagy azokról a jelentős eseményekről, amelyekről az újságokból értesültünk; és természetesen, ahogy kollégák szokták, ha összegyűlnek, bármi legyen is a hivatásuk, mi is meghány-tuk-vetettük tevékenységünk minden aspektusát. Magától értetődően időnként adódtak komoly nézetkülönbségek, de az esetek nagy részében a kölcsönös tisztelet jellemezte a lég-kört. Talán pontosabb képet kapnak ezekről az estékről, ha elmondom, hogy gyakori vendég volt Mr. Harry Graham, Sir James Chambers komornyikja, valamint Mr. John Donalds, Mr. Sydney Dickenson inasa. Más, talán kevésbé előkelő személyiségek pedig színes egyéniségükkel tették emléke-zetessé minden látogatásukat; például Mr. John Campbell főkomornyikja, Mr. Wilkinson, aki közismerten remekül ér-tett hozzá, hogy hazánk vezető úriembereit utánozza; vagy az Easterly-kastélyból Mr. Davidson, aki szenvedélyes vita-készségével néha éppannyira megriasztotta az idegeneket, mint amennyire közvetlen kedvességével megnyerte őket

máskor; vagy Mr. John Henry Peters inasa, Mr. Herman, akinek szélsőséges nézetei mellett senki sem mehetett el szó nélkül, de jellegzetes hahotája és yorkshire-i szívélyessége miatt mégis barátsággal viseltetett iránta mindenki. És folytathatnám. Abban az időben a mi szakmánkat őszinte kolegialitás jellemezte, bármekkorák voltak köztünk a nézetkülönbségek. Ugyanabból a fából faragtak mindannyiunkat, hogy így fejezzem ki magam. Nem úgy, mint mostanában, hiszen manapság, ha nagy néha egyáltalán kíséri valamelyik vendégünket egy-egy alkalmazott, akkor az minden bizonynyal valami kezdő a szakmában, aki másról sem beszél, csak a labdarúgásról, és szívesebben tölti az estéit a Víg Szántóvetőben, vagy mostanság, úgy látom, még inkább a Csillag fogadóban, mint a személyzeti társalgó kandallója mellett.

Az imént említettem Mr. Grahamet, Sir James Chambers komornyikját. Igazság szerint vagy két hónappal ezelőtt nagy öröömre szolgált, hogy arról értesültem, Sir James ide készül Darlington Hallba. Nemcsak azért tekintettem nagy várakozással a látogatás elébe, mert manapság ritkaságszámba mennek a Lord Darlington idejéből ismert vendégek – hiszen Mr. Farraday természetesen egészen más körökben mozog, mint annak idején őlordsága –, hanem azért is, mert számítottam arra, hogy Mr. Graham elkíséri Sir Jamest, mint régen, így kikérhetem majd a véleményét a tréfálgozás ügyében. Annál nagyobb volt a meglepetésem és csalódásom, amikor egy nappal a látogatás előtt megtudtam, hogy Sir James egyedül érkezik. Mi több, Sir James látogatása során arról is értesültem, hogy Mr. Graham már nem áll Sir James szolgálatában; és az igazat megvallva, Sir James már egyáltalán nem tart állandó személyzetet. Szerettem volna kideríteni, mi történt Mr. Grahammal, mert bár nem voltunk közeli ismeretségben, merem állítani, hogy jól megértettük egymást, ha nagy néha találkoztunk. Végül azonban nem kínálkozott megfelelő alkalom, hogy szert te-

gyek erre az értesülésre. Be kell vallanom, igencsak csalódott voltam, mert szívesen megbeszéltem volna vele a tréfálgozás kérdését.

Ám hadd térjek vissza eredeti tárgyamhoz. Mint mondtam, kénytelen voltam perceken át zavartan álldogálni a szalonban tegnap délután, és Mr. Farraday évődését hallgatni. Szokás szerint valamelyest elmosolyodtam – legalább azt jelezvén, hogy magam is osztozom a jókedvében –, s vártam, hogy kiderüljön, megadja-e az engedélyt az útra. Amint eredetileg is számítottam rá, rövid késedelem után nagylelkűen megadta, sőt, olyan kedves volt, hogy bőkezű ajánlatáról sem feledkezett meg, miszerint „állja a benzinköltséget”, és ezt lekötelezően meg is ismételte.

Így hát immár semmi akadályja sincs annak, hogy beüljek a volán mögé, és elinduljak a nyugati országrészbe. Természetesen írnom kell Miss Kentonnak, hogy értesítsem: meglehet, arra járok; valamint az öltözékemet illetően is intézkednem kell. És marad néhány tisztázandó kérdés arra vonatkozóan, milyen teendők adódnak a házban távollétem folyamányaként. De végeredményben úgy látom, nincs semmiféle érdemleges akadály, hogy nekivágjak az útnak.